

positive pol udgjordes af det nazistiske folkefællesskab. På denne baggrund er det betydningsfuldt, at »Signal« i sin pænhed stort set kun fremviser den ene halvdel af propagandaen, nemlig den positive side, idealdannelsen. Fledelius har i sin indledning næsten fat i dette aspekt, når han fremdrager de to meget væsentlige punkter, at »Signal« var forbudt i Tyskland, og at der ikke findes nogen antisemitisme i »Signal«, men konsekvensen heraf drages ikke. Sagens kerne er vel nok den, at propagandaen i henholdsvis hjemlandet og i de besatte områder tjente helt forskellige formål. Når den hjemlige propaganda skulle mobilisere en hel befolkning aktivt for nazismen (og i sidste ende for krigen), krævedes der en langt stærkere propagandistisk effekt end i de besatte områder. Her skulle propagandaen snarere passivisere befolkningerne for at understøtte den militære besættelse, mens en egentlig ideologisk mobilisering på forhånd måtte opgives. Man vil således få et temmelig misvisende billede af nazismens propagandateknik som helhed ved at læse »Signal«.

I bogens forord forsøger redaktionen at placere udgivelsen i Holocaust-debattens kølvand og legitimerer »Signal«-udgivelsen med et ønske om at lære af historien. Imidlertid havde Holocaust nok en afkrækkende effekt, men serien gav kun en ringe *forståelse* af nazismens opkomst, fordi der alt for isoleret fokuseredes på den praktiserede antisemitismes rædsler. Her lander »Signal«-bogen paradoksalt nok omtrent i den anden grøft ved kun at fremvise nazismens pæne facade med de fornemt illustrerede idealer; heller ikke dette giver i sig selv nogen virkelig forståelse af nazismen.

Men med disse forbehold er det dog stadig et godt initiativ at genoptrykke »Signal«-uddragene, og den bog, der

er kommet ud af det, er endvidere særdeles anvendelig til undervisningsbrug; ikke mindst fordi der til bogen er udarbejdet et lille hæfte med »Spørgsmål og arbejdsopgaver« til samtlige uddrag. Dette hæfte kan rekvireres særskilt fra forlaget.

Kurt Nikolajsen

Kirsten Harder: *De dansk-færøske forhold 1945-48*. (Odense Universitetsforlag, 1979). 199 s.

Dette udgivne speciale er en kontant kildenær gennemgang af forhandlingsforløbet fra sommeren 1945 frem til og med den færøske hjemmestyrelse, i kraft 1. april 1948. I det meget nyttige afsnit om det anvendte materiale (s. 28-34) ses da også grunden til, at denne fremstilling kan gå i præcisere detaljer end de hidtil offentliggjorte, nemlig ved at inddrage statsministeriets Færø-sager 1945-48 (Rigsarkivet), hvor især korrespondancen mellem statsministeriet og de færøske myndigheder har været givende. Fra dette arkiv er der søgt ud i relevante privatarkiver, politiske partiers arkiver (med vekslende udbytte) ligesom de store dagblade i perioden er gennemgået.

Et højdepunkt i udviklingen er folkeafstemningen på Færøerne den 14. september 1946, der gav et lille flertal for øernes løsrivelse fra Danmark. Det lykkes i høj grad at få forklaret, hvorfor afstemningstemaet kom til at være enten godtagelse af venstre-regeringens forslag til nyordning eller løsrivelse. Fra dansk side beroede det på den særegne arbejdsform i venstre-regeringen, der gjorde det muligt for Knud Kristensen at føre sit personlige enten-eller synspunkt igennem, selv om det næppe havde reel opbakning i hverken rigsdag eller partiet Venstre, hvis det skulle komme til stykket. Det var altså

et falsk alternativ. Fra færøsk side beroede det på flere forskellige vurderinger. Socialdemokratiet ønskede hverken løsrivelse eller regeringens forslag, men regnede med, at alternativet var et ydre vilkår, man måtte bøje sig for. Sambandspartiet ønskede heller ingen af de 2 ting. Det ville have amtsstatus'en fra før krigen fortsat, men det regnede regeringsforslaget for det mindste onde, og troede, at hvis løsrivelse var alternativet, så ville regeringsforslaget blive vedtaget med stort flertal. Med hensyn til Folket flokken, der var mest yderliggående, så mener Kirsten Harder, at den heller ikke ønskede løsrivelse, men blot en nyordning, der var mere vidtgående end både regeringens og socialdemokraternes. Faktisk stillede Folket flokken i Lagtinget forslag til en bredere vifte af afstemningsspørgsmål, hvor løsrivelse blot var én af 4 muligheder. Kirsten Harder mener, at en underhåndsaftale mellem venstreministeren Thorkil Kristensen og Folket flokken havde gjort sidstnævnte fortrøstningsfuld med hensyn til nye forhandlinger, hvis regeringsforslaget faldt (s. 75). Denne underhåndsaftales eksistens hviler på et interview med Thorkil Kristensen i 1975. Når den nu tillægges så megen vægt for Folket flokkens taktiske adfærd, ville det have været rart med nogle spor af den i det samtidige materiale, så man ikke var afhængig af Thorkil Kristensens gode hukommelse. Imidlertid synes det heller ikke nødvendigt for at forklare Folket flokkens taktik. Hvis man nemlig tror Folket flokken på dens ord, at den helst ville have Færøerne løsrevet fra Danmark (s. 57), så kan man forklare dens kompromisvillighed ved, at den ikke selv troede på et flertal på Færøerne for den løsning, hvorfor den helt frem til vedtagelsen af afstemningsspørgsmål i Landstinget i maj 1946 arbejdede

for den gunstigst mulige udgangssituation for nye forhandlinger, efter at regeringsforslaget var faldet. Derfor opfordrede Folket flokken også vælgerne til at skrive nej til regeringsforslaget, hvorved stemmesedlen blev ugyldig (der skulle sættes kryds ved én af de 2 muligheder), hvorefter partiet ville bruge disse nej-stemmer til at presse regeringen med i nye forhandlinger (s. 95). Men derudover havde Folket flokken også anbefalet at sætte kryds ved løsrivelse, angivelig ud fra samme motiver om at presse regeringen (s. 106). Da der nu imidlertid blev et lille flertal for løsrivelse (161 stemmer af i alt 11.640 afgivne) tog Folket flokken konsekvensen (eller fulgte sin inderste overbevisning?) og erklærede Færøerne som dermed selvstændigt. Som bekendt nægtede den danske regering og de øvrige færøske partier med grundloven i hånd at tage det til efterretning og gennemtvang et nyt lagtingsvalg.

Da stemmedeltagelsen kun var på 66,4%, kunne danske og færøske samhøringsfolk afvise resultatet som ikke engang moralsk bindende, da løsrivelsesflertallet kun udgjorde 32,3% af de valgberettigede. På baggrund af partiernes stillingtagen kan man også som samtidens samhørighedsfolk argumentere for, at der måtte være en del løsrivelsesstemmer, der var afgivet på skrømt. Tages de færøske vælgere derimod alvorligt, så står det fast, at et flertal i afstemningen hellere ville have Færøerne løsrevet end acceptere venstre-regeringens forslag til hjemmestyre. Vælgerne viste sig så simpelthen at være mere radikale, end de politiske partier regnede med. Om denne holdning havde flertal hos vælgerbefolkningen som helhed blev aldrig prøvet. Inden valget til lagtinget fandt sted havde man fra dansk side tilkendegivet, at det oprindelige alternativ ikke var alvorlig ment, man ville godt forhandle

hjemmestyre igen. Valget den 6. november 1946 gav et flertal af samhörighedspartier i lagtinget, der sammen med regering og rigsdag skabte en ny hjemmestyreordning. Den sendte man klog af skade (?) ikke til folkeafstemning, men lod vedtage i lagting, folkeeting og landsting.

Andre temaer end afstemningen i 1946 er behandlet i bogen. F.eks. statsminister Knud Kristensens tendens til at have personlig politik ved siden af regeringens, som også er kendt fra Sydslesvigspørgsmålet (Bjarne W. Frederiksen: Danmarks Sydslesvigpolitik, 1971).

Alt i alt kan det anbefales at inddrage bogen i en universitetsundervisning. Den giver meget stof at arbejde med.

Axel Kjær Sørensen

Jens Brøsted: *Et beskåret hjemmestyre – et kritisk essay om den grønlandske hjemmestyreordning*. (Rhodos, 1979). 150 sider.

Det er en væsentlig bog, forskningsstipendiat ved Eskimologisk Institut, Jens Brøsted, har skrevet. Den er skrevet med et smittende engagement. Gennemgangen af hjemmestyrebetænkningen, udkastene til den og debatten om den er minutiøs grundig og vil være til nytte for enhver, der vil beskæftige sig med den, også selv om man vil interessere sig for andre spørgsmål, end dem der har optaget Brøsted. Dertil kommer, at forfatterens omfattende viden om grønlandske forhold styrer ham uden om mange af de faldgruber, som et analyseapparat, der er udviklet i en europæisk-amerikansk sammenhæng, ellers let ville føre ind i. Det er ikke nogen afbalanceret vurdering, men et engageret advokatur for grønlændernes rettigheder som et folk.

Brøsted viser, at hjemmestyreord-

ningen er blevet til som et samspil mellem danske og grønlandske interesser. I behandlingen viser de grønlandske interesser sig at være dem, der kommer til udtryk i »de strømninger i det grønlandske samfundsliv, som førte til kravet om et grønlandsk hjemmestyre« (s. 14). Det vil i alt væsentligt sige den »nye politik«, som med Lars Emil Johansen, Moses Olsen og Jonathan Motzfeldt fik fodfæste i grønlandsk politik i 1971, og som i 1977 blev til partiet Siumut, der nu med flertal i det nye landsting har sat sig på landsstyrelsen. Udover Siumut er senere det lille parti Inuit Ataqatigît (Inuit-Sammenlutningen) kommet til. Brøsted kunne have trukket de grønlandske rødder til kravet/ønsket om hjemmestyre længere tilbage end efteråret 1972, hvor det blev fremsat i landsrådet, ved at have inddraget Holsteinsborg-konferencen 1970, hvor ikke mindst den afsluttende resolution fra ungdommen indeholdt sådanne tanker, især i den grønlandske version, hvor målet opstilledes som »nangminerssornerulingssaq«, præcis det udtryk, som begrebet hjemmestyre senere blev oversat ved. Underskriverne var blandt andet Lars Emil Johansen og Arqaluk Lynge. Disse kredses som de ægte grønlandske, og mest ægte er Inuit Ataqatigît, fordi den er bedst i overensstemmelse med »den grønlandske vælgers almene kulturelle udstyr« (s. 112). Derved overses/bagatelliseres den betragtelige del af den grønlandske opinion, der senere har samlet sig om partiet Atassut (Samhörighed), ca. halvdelen af vælgerne. Brøsted sætter de således definerede grønlandske interesser i sammenhæng med de teorier om oprindelige fælles rettigheder, som er blevet udviklet omkring de amerikanske indianeres kamp for at forbedre deres vilkår. Således kommer han frem til, at det grønlandske krav om hjemmestyre er baseret på